

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2016 – Volume 25, Issue 2, pp. 64–71
<http://doi.org/10.18352/jsi.485>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Ed de Jonge. **Beelden van de Professional.**

Inspiratiebronnen voor professionalisering. Delft:

Eburon, 2015, 409 p., €35,00.

ISBN: 978 90 5972 981 0

BOOKS

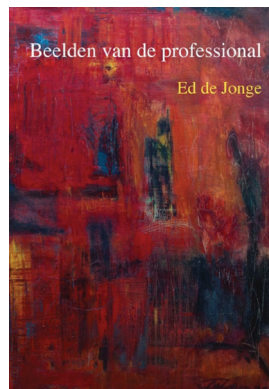
FUUSJE DE GRAAFF

Dr. Fuusje de Graaff is partner van Projectbureau MUTANT en hogeschoolhoofddocent bij de Faculteit Sociaal Werk & Educatie van de Haagse Hogeschool.

E-mail: f.m.degraaff@hhs.nl

INLEIDING

Fijn zo'n boek. We zitten immers in een tijd waarin beelden steeds belangrijker worden. De radio doet niet meer mee, de tv is er voor de ouderen en Facebook en internet voor de jongeren. Duizenden beelden gaan er per seconde de wereld over. Ze kleuren ons denken. Beelden van vluchtelingen, natuurgeweld, politiek. In Nederland beleven we een tijd waarin de overheid bezuinigt en het aantal (door de gemeenschap betaalde) professionals afneemt. Dan lijkt het een urgente opdracht om een stevig beeld van de sociale professional uit te dragen. Een inspirerend beeld, waar vakbroeders zich in herkennen en waardoor overheid en (potentiële) cliënten beseffen hoe waardevol een sociale professional is.

Beelden van de professional is bovendien een actueel onderwerp, omdat er binnen de sociale opleidingen (Sociaal Pedagogische Hulpverlening, Cultureel Maatschappelijke Vorming en

Maatschappelijk Werk en Dienstverlening) momenteel intensief gewerkt wordt aan het oprispen van het imago, om aan te sluiten bij de behoeften van het inkrimpende werkveld. De nieuwe "uitstroomprofielen" worden: "werken met jeugd", "werken in de langdurige zorg" en "werken in welzijn en samenleving", vanwege de verschillende wettelijke kaders waarbinnen het werk vorm krijgt en de belangen van partijen die zich beter dan anderen hebben georganiseerd. Het zou goed zijn als er daarnaast ook een beeld van de nieuwe professional wordt geschapen gebaseerd op een intrinsieke vakinhoudelijke logica.

BEELDEN IN KAART GEBRACHT

Ik bewonder het monnikenwerk dat De Jonge voor dit proefschrift heeft verzet: hij is in de literatuur op zoek gegaan naar inspirerende beelden voor beginnende professionals. Of zoals hij ze zelf noemt "gepersonaliseerde praktijkidealen", dus beelden die enerzijds een ideaal aangeven en anderzijds kunnen worden gerealiseerd in de praktijk. Hij "ontdekt" binnen zijn definitie zestien beelden, die hij op pagina 83 van zijn proefschrift samenvat in onderstaande tabel (Tabel 1) en die hij in hoofdstuk 6, 7, 8 en 9 één voor één en in onderlinge samenhang nauwgezet beschrijft.

MAATSCHAPPELIJK WERK ALS VOORBEELD

Daarna is De Jonge ook nagegaan of en hoe deze beelden een rol spelen voor het maatschappelijk werk, door systematisch het gebruik van deze benamingen in recente jaargangen van het vakblad voor maatschappelijk werk ("Maatwerk") op te sporen. Het maatschappelijk werk heeft als professie overigens een wankel fundament, het heeft namelijk wel een missie, maar geen enkelvoudig nastrevenswaardig ideaal. De professie wil cliënten tot hun recht laten komen in wisselwerking met hun omgeving (NVMW, 2010) en beoogt dan zowel participatie, integratie, emancipatie, empowerment, zelfstandigheid, autonomie, zelfsturing, zelfregulering, zelfredzaamheid, levenskwaliteit, welzijn, zorg, presentie en aandacht voor de cliënt als ook sociale leefbaarheid, maatschappelijke veiligheid en natuurlijke duurzaamheid. Het beroepsprofiel van de NVMW (2006) benoemt expliciet dat de werker zelf het instrument vormt, dat hij gebruik maakt van de discretionaire ruimte om te handelen en te beslissen, maar de kennisbasis is niet eenduidig gesystematiseerd en komt van extern. Qua inrichting constateert De Jonge dat er wel een beroepsvereniging is, een beroepsregistratie, beroepscode en tuchtrecht, maar de titel is niet wettelijk beschermd. Veel maatschappelijk werkers zijn geen lid van de beroepsvereniging: zij identificeren zich meer met hun functie dan met hun professie. Tenslotte wordt het mandaat voor het uitvoeren van werkzaamheden niet aan de professionals zelf verleend, maar aan de instellingen

Tabel 1: Onderscheiden beelden van de professional [vereenvoudiging De Graaff]

Organisatiebeelden
De straatniveaubureaucraat
De bureaucratische professional
De commerciële professional
De intrapreneur
De frontliniewerker
Expertisebeelden
De lerende professional
De kenniswerker
De reflectieve praktijkwerker
De wetenschappelijke praktijkwerker
De onderzoekende professional
Ethosbeelden
De normatieve professional
De presentiebeoefenaar
De creatieve professional
De democratische professional
De kritische praktijkwerker
Metabeeld
De zelfsturende professional

waarvoor zij werken. Al met al is het maatschappelijk werk veel minder duidelijk een professie dan de klassieke professies, zoals de medische, juridische en religieuze (vgl. Koehn, 1994). Toch acht De Jonge het maatschappelijk werk ook een professie, omdat het zich ook richt op het bevorderen van menswaardigheid van het menselijk bestaan en samenleven.

INSPIRERENDE BEELDEN?

Hoe kunnen we de systematische beschrijvingen van de onderscheiden beelden benutten voor het maatschappelijk werk, of liever nog het social work? Professionals in het maatschappelijk werk, sociaalpedagogische hulpverlening en cultureel maatschappelijke vorming worden immers steeds meer onder een noemer geschaard? Heeft de analyse van De Jonge ook voor de bredere beroepsgroep zin? De Jonge stelt van wel. Enerzijds betoogt hij dat de relevantie van de beelden voor zowel theorie als praktijk beperkt is. Hij geeft aan dat de beelden theoretisch wel robuust zijn en onderling te onderscheiden door hun wisselende perspectieven. Maar dat levert nog geen robuust orderingsprincipe. Want terwijl de "ethosbeelden" onderling variëren in de manier

waarop professionaliteit zich verhoudt tot het publieke en private domein, de “organisatiebeelden” onderling variëren in hun organisatievorm (verhouding ten opzichte van markt, bureaucratie en professionaliteit), verschillen de “expertisebeelden” door hun context, van existentie en evolutie naar historie, cultuur, samenleving en arbeidsmodel. Ook voor de praktijk zijn de beelden maar beperkt relevant, omdat ze geen suggesties voor concreet handelen leveren. Misschien is dat de reden waarom van de 40 auteurs die de beelden in “Maatwerk” benutten er maar negen werkzaam zijn in de praktijk. 30 auteurs werken in een kennisinstelling en een auteur werkt zowel in een kennisinstituut als in de praktijk. Anderzijds concludeert De Jonge dat zijn doel is gerealiseerd: namelijk het ontsluiten van concepten van professionaliteit die als inspiratiebron voor professionalisering kunnen dienen (p. 349).

EEN VAKINHOUDELIJKE LOGICA?

De Jonge ziet professionaliteit als “het project van humanisering – dat wil zeggen: het leefbaar maken en houden – van de menselijke werkelijkheid door middel van arbeid” (p. 330). Hij fundeert zijn analyse van de beelden op de inzichten van Freidson (2001), die “professionaliteit” betekenis geeft als een vorm van arbeidsmacht. Bij de organisatie van arbeid kunnen volgens Freidson drie ideaaltypische modellen worden onderscheiden: die van de (vrije) markt, die van de (hiërarchische) bureaucratie en die van de (samenhangende) professionaliteit. Waar de markt is gericht op winst en de bureaucratie op efficiëntie, richt de professionaliteit zich primair op “het goede doen” en “dat goed doen”. Gebruik makend van deze doelrationele benadering ontwikkelt De Jonge een raamwerk, waarmee hij de beelden van professionaliteit kan opsporen, beoordelen, beschrijven en begrijpen. Zoals te zien is in Tabel 2 behelst zijn ideaaltypisch model van professionaliteit dus niet alleen een typering van het beroep, maar ook van de beroepsbeoefenaar, niet alleen van de missie, maar ook van de activiteiten en de organisatorische verankering (De Jonge, 2015, p. 56).

De Jonge geeft toe dat deze kenmerken onderling vaak strijdig zijn en spanningen opleveren, waardoor er van de professional verschillende rollen worden verwacht. Voor de missie moeten in de regel meerdere waarden tegen elkaar afgewogen worden, in de uitvoering van die missie kan een humanitaire problematiek de grenzen van de professional te boven gaan en de ideële humanitaire verhouding tot de cliënt instrumenteel ingezet worden om het gestelde doel te bereiken. Ook bij de inrichting worden er aan de sociale professional divergerende eisen gesteld: bij een humanitaire waarde past een generalist, voor complexe omstandigheden is vaak een specialist nodig en bij de centrale besluitvorming wordt de professional opeens leidinggevende.

Tabel 2: Een ideaaltypisch model van professionaliteit [vereenvoudiging door De Graaff]

Ideaaltypisch model van professionaliteit	Categorieën	
	Professie	Professional
Focus: richten	Missie: goed	Verantwoordelijkheid: toewijding
Idealiteit: humaan	Humanitaire waarde	Humanitaire inspiratie
Activiteiten: verrichten	Werkzaamheden: ruimte	Expertise: beslissen
Idealiteit: humaan	Humanitair waardewerk	Kwalitatieve effectiviteit
Verankerung: inrichten	Inbedding: erkenning	Positionering: eer
Beroep	Interne cohesie	Active loyaliteit

De Jonge en zijn beeldbeschrijvingen lossen deze spanningen in de arbeidsmacht niet op, maar tonen wel de principiële logica van het ontstaan van die spanningen aan. In dat opzicht lijkt het niet te vermijden dat de uitstroomprofielen voor de nieuwe opleiding Social Work momenteel pragmatisch worden afgeleid van de huidige positionering van belangengroeperingen. Een indeling die meer gebaseerd zou moeten zijn op de intrinsieke logica van de professie zou weleens tot een jarenlang hoogoplopend en onbeslist dispuut kunnen leiden. Maar voor de professie zelf blijft het mijns inziens een gemiste kans.

EEN WAAIER VAN WETENSWAARDIGHEDEN

Terug naar het proefschrift. De Jonge verschaft ons een waaier van informatie: of het nu de potentie van leertheorieën voor professionaliteit betreft, of het ontstaan van de kennissector na de industriële revolutie. Omdat De Jonge alle beelden plaatst in hun maatschappelijke en organisatorische context, groeit het besef waaróm er geen enkelvoudige bewoording van de missie bestaat. Beschreven wordt hoe in de professionele relatie de empowerment van cliënten leidt tot een opstelling van de professional als onderzoeker en hoe manco's in wetenschappelijk vastgestelde richtlijnen ("evidence based") er in het sociale domein toe leiden dat professionals op hun intuïtie afgaan en een "practice based" aanpak voorstaan als reflectieve praktijkwerkers. Geschetst wordt hoe na de industriële revolutie de kenniswerker nodig werd, terwijl in de huidige geïndividualiseerde, ontzuilde, multiculturele, globale en postmoderne maatschappij een normatieve professional nodig is. Omdat in veel gevallen technische professionaliteit te kort schiet, zoekt een normatieve professional de verbinding tussen de bestaansethiek van hemzelf en die van de cliënt. De huidige postmoderne samenleving vraagt van professionals ook creativiteit. Als de professional de protestantse arbeidsethiek van de bourgeoisie kan synthetiseren met de

hedonistische levensethiek van de bohemiens kan de creatieve professional scheppen, hij kan onderscheiden welke problemen oplosbaar zijn en zijn energie daarop inzetten.

OVERWEGINGEN

De Jonge concludeert zelf dat zijn model “vele aanknopingspunten voor professionele inspiratie biedt, bijvoorbeeld humanisering als zingeving, complexiteit als uitdaging, beslissingsruimte als autonomie, expertise als competentie, verankering als erkenning en loopbaanontwikkeling als zelfverwerkelijking” (p. 348). Inderdaad biedt het model een “geknoopt net”, waarbinnen de gedisciplineerd uitgeschreven bevindingen worden gevangen. De verzameling van beelden met hun achtergronden en toepassingsmogelijkheden, bijeengehouden in het net, zijn als Japanse knopen in een kabinet: stuk voor stuk mooi en gebundeld wel een prachtig schouwspel. Maar de zo zorgvuldig geëtaleerde beelden geven spijtig genoeg geen richtinggevende visie op de samenhang in de sociale professies, op prioriteiten en criteria voor “het goede doen” en “dat goed doen”.

De Jonge beseft wel dat aan professionals soms als held, soms als dader, soms als slachtoffer worden beschouwd (pp. 3–4) en dat opvattingen over professionaliteit kunnen variëren van idealistisch tot kritisch, omdat professionalisme een “contested concept” is (Gallie, 1956): omdat professionals doordringen tot de leefwereld van cliënten en tegelijk deel uitmaken van de systeemwereld, hebben professionals veel macht.

Professional roles are powerful in the way that they shape identities and agendas both of practitioners themselves and of service users, in the way they reproduce and create various forms of social hierarchy such as those relating to gender, class or ethnicity and in the way they bolster powerful social interests and create distance between people (Cribb & Gewirtz, 2015, p. 14)

Om deze machtsdiscussie te vermijden kiest De Jonge ervoor professionaliteit te bestuderen vanuit een waardenperspectief. Hij wil “op basis van een gedeelde invulling en uitwerking van waarden ijkpunten ontwikkelen om professionele praktijken aan een kritisch en tegelijk constructief onderzoek te onderwerpen” (p. xviii). In zijn slothoofdstuk kan ik de verwachte ijkpunten echter niet terugvinden, omdat ze verloren gaan in de waaier van bevindingen.

BOOKS

Verder is het soms onduidelijk hoe De Jonge het begrip "professional" afbakt. In zijn tijdschriftanalyse richt De Jonge zich op het maatschappelijk werk. Hij stelt zelf dat de afbakening van het begrip in deze gevalstudie arbitrair is (p. 347), maar de onduidelijke afbakening is voor mij storender in andere hoofdstukken. Sommige inzichten over professionals in de zorg en geografische vormgeving worden namelijk wel genoemd, andere niet. De sociaalpedagogische invalshoek wordt jammer genoeg niet meegenomen, waarmee "de warme professional" (Peeters, 2008) en de "pedagogische professional" (Doornenbal & De Leve, 2014) buiten boord vallen. Dat deze verbreding van het vak actueel zou worden nu de opleidingen Maatschappelijk werk en Dienstverlening, Cultureel Maatschappelijke Vorming en Sociaal Pedagogische Hulpverlening geclusterd worden in de opleiding "Social Worker" kon de Jonge echter niet voorzien.

Daarnaast valt op dat de beelden van het boek vooral zelfbeelden zijn, of eigenlijk de beelden die sociale wetenschappers en opleiders in het sociale domein construeerden. Het onderscheid dat Spierts (2014) maakt tussen professionaliteit (die de buitenwereld ziet) en vakmanschap (die vakgenoten zien), volgt De Jonge niet. Anders dan verwacht wordt in dit boek niet behandeld hoe verschillende cliëntengroeperingen, overheden, of financiers tegen professionals aankijken. Daarom zou ik de vervolgvraag die De Jonge aan het eind van zijn boek voorstelt willen uitbreiden. Zijn suggestie is om verder te onderzoeken hoe professionaliseringstrajecten gebruik kunnen maken van de beelden van de professional en daarin na(ast) het waardenperspectief ook de deugdeethiek en westerse moraalfilosofie mee te nemen (p. 349). Zelf acht ik het noodzakelijk om in een vervolg ook het imago van de professional mee te nemen. Hopelijk leidt zo'n studie ertoe dat social workers meer samenhang creëren en leren politiek stelling te nemen om de huidige en toekomstige machtsonwikkelingen het hoofd te kunnen bieden en de westerse optiek te leren plaatsen in een mondiaal perspectief. In onze globaliserende wereld, waarin de cultuur van recht op humaniteit verschrompelt, armen en behoeftigen gedemoniseerd worden, angst terugkeert door de voorwaarden en sancties die mensen krijgen opgelegd en racisme en xenofobie welig tiert is een deugdvol zelfbeeld niet voldoende (Ferguson, 2015).

REFERENTIES

- Cribb, A., & Gewirtz, S. (2015). *Professionalism*. Cambridge: Polity Press.
- Doornenbal, J., & Leve, C. de (2014). *De pedagogische professional van de toekomst, 21^e Century Skills Professionals 0-6 jarigen* [The pedagogic professional of the future. 21st century skills professionals 0-6 years]. Retrieved 13 april, 2016, from <http://www.pedagogischpact.nl/publicaties/eigen-uitgaven>

- Ferguson, I. (2015). *Hope over fear: Social work education towards 2025*, European Association of Schools of Social Work. Retrieved 13 april, 2016, from <http://www.eassw.org/news-archive/2015.html>
- Freidson, E. (2001). *Professionalism: the third logic*. Cambridge: Polity Press.
- Gallie, W. B. (1956). Essentially contested concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56, 167–198. <http://dx.doi.org/10.1093/aristotelian/56.1.167>
- Jonge, E. de (2015). *Beelden van de Professional. Inspiratiebronnen voor professionalisering*. Delft: Eburon.
- Koehn, D. (1994). *The Ground of Professional Ethics*. London: Routledge.
- Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW) (2006). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker* [Professional profile of the welfare professional]. Utrecht: NVMW.
- Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW) (2010). *Beroepscode voor de Maatschappelijk werker: Collectieve beroepsnormen van het beroep maatschappelijk werker* [Professional code for the welfare professional: Collective professional norms]. Utrecht: NVMW.
- Peeters, J. (2008). *De warme professional, begeleid(st)ers kinderopvang construeren professionaliteit* [The warm professional, child care professionals constructing professionalism]. Gent: Academia Press.
- Spierts, M. (2014). *De stille krachten van de verzorgingsstaat. Geschiedenis en toekomst van sociaal-culturele professionals* [The silent forces of the welfare state. History and future of socio-cultural professionals]. Amsterdam: Van Gennep.